

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

Факультет історії та географії

Кафедра географії та методики її навчання

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Методичні рекомендації
до виконання практичних і самостійних робіт
для студентів спеціальності 103 Науки про Землю

Полтава
2019

УДК 908(072.8)

М-54

Єрмаков В. В. **Географічне краєзнавство.** Методичні рекомендації до виконання практичних і самостійних робіт для студентів спеціальності 103 Науки про Землю / В.В. Єрмаков. – Полтава, ІОЦ ПНПУ, 2019. – 20 с.

У методичних рекомендаціях до практичних і самостійних робіт викладено матеріал з дисципліни «Географічне краєзнавство», який відповідає навчальному плану спеціальності 103 Науки про Землю та спрямований на активізацію пізнавальної діяльності студентів. В методичних рекомендаціях наводиться система практичних завдань різного типу та самостійних робіт для поглибленого засвоєння тем курсу.

Рецензенти:

- 1) Шевчук С. М., д. геогр. н., проф. кафедри географії та методики її навчання, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.
- 2) Логвин М. М., к. геогр. н., доц. кафедри туристичного та готельного бізнесу Полтавського університету економіки і торгівлі.

Затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Протокол № __ від __. __. ____ 2019 р.

© В. В. Єрмаков, 2019

Практичне заняття № 1.

Тема 1: Поняття, наукові концепції та функції географічного краєзнавства. Джерела та методи географічного краєзнавства.

Мета: вивчити сутність та значення географічного краєзнавства, визначити його місце серед інших розділів краєзнавства, розглянути головні функції, джерела та методи краєзнавчо-географічних досліджень.

Обладнання: посібники з краєзнавства, географії, географічного краєзнавства, словники, Географічний атлас Полтавської області, карти Полтавської області.

Питання для обговорення:

1. Краєзнавство у системі навчально-виховної роботи школи.
2. Сутність та значення географічного краєзнавства.
3. Джерельна база географічного краєзнавства.
4. Структура та основні форми географічного краєзнавства.
5. Функції географічного краєзнавства.
6. Методи краєзнавчо-географічних досліджень.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Скласти схему «Структура краєзнавства»

Завдання 2. Скласти схему «Джерела і методи географічного краєзнавства».

Завдання для самостійної роботи*:

1. Історія розвитку географічного краєзнавства в Україні та на Полтавщині.
2. Розвиток краєзнавства в кінці ХХ на початку ХХІ століття.
3. Організаційні форми краєзнавства.
4. Основні форми краєзнавства: туристсько-похідна, лекційна, архівна, екскурсійна, музейна.
5. Застосування новітніх методів у географічному краєзнавстві.
6. Краєзнавча картографія.
7. Основні групи джерел з географічного краєзнавства.

***Примітка:** в залежності від того, з якої місцевості студент, аналіз можна проводити на прикладі своєї області.

Рекомендована література: [1-8], [14]

Практичне заняття № 2.

Тема: Географічне положення. Історія географічних досліджень та освоєння території Полтавщини.

Мета: вивчити, визначити історію географічно-краєзнавчих досліджень території Полтавщини, охарактеризувати основні етапи господарського освоєння та формування території краю.

Обладнання: посібники з краєзнавства, географії, географічного краєзнавства, словники, атласи, карти Полтавської області.

Питання для обговорення:

1. Географічні дослідження території Полтавщини:

- а) від найдавніших часів до середини ХІХ ст.;
- б) середина ХІХ – початок ХХ ст.;
- в) радянські часи (20-80-ті рр. ХХ ст.);
- г) сучасний етап (від 90-х рр. ХХ ст.).

2. Історичні етапи освоєння природних ресурсів Полтавщини:

- а) від найдавніших часів до епохи раннього заліза;
- б) від раннього середньовіччя до кінця ХVІІІ ст.;
- в) у ХІХ – на початку ХХ ст.;
- г) у ХХ – на початку ХХІ ст.

3. Історія формування території Полтавщини.

4. Характеристика фізико – та економіко-географічного положення території Полтавщини.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ*

Завдання 1. На контурну карту Полтавської області нанести її кордони, адміністративні райони, обласний центр, районні центри, міста обласного підпорядкування, а також інші міста та селища міського типу (сmt).

Завдання 2. На основі використання текстів лекцій та додаткових матеріалів охарактеризувати основні історичні етапи освоєння природних ресурсів Полтавщини. Результати оформити у вигляді таблиці (Таблиця 1).

Таблиця 1

Історичні етапи освоєння природних ресурсів Полтавщини.

Етап освоєння	Зміст етапу

Завдання 3. Використовуючи допоміжні матеріали додатків до практичної роботи № 2, скласти узагальнену картосхему часового виникнення населених пунктів Полтавщини

[Методичні вказівки: На картосхемі слід позначити різними кольорами (або різними фігурними знаками) населені пункти Полтавщини, які виникли на різних історичних етапах: а) населені пункти, що виникли до 16 ст.; б) населені пункти, що виникли протягом 16 ст.; в) населені пункти, що виникли протягом 17 ст.; г) населені пункти, що виникли протягом 18 ст.; д) населені пункти, що виникли протягом 19 ст.; е) населені пункти, що виникли протягом 20 ст. Оформити легенди карт відповідними умовними знаками].

Завдання 4. Дати оцінку фізико- та економіко-географічного положення Полтавської області (Табл. 2;3).

Таблиця 2

Господарська оцінка окремих характеристик фізико-географічного положення Полтавщини

Пункти плану	Позитивні риси	Негативні риси
1) Вплив широтного і довготного положення		
2) вплив азонального фактору (належність до великих форм рельєфу й тектонічних структур)		

Таблиця 3

Оцінка елементів економіко-географічного положення Полтавщини

Пункти плану характеристики	Позитивні риси	Негативні риси
Протяжність меж, конфігурація території, сусідське положення та рівень економічного розвитку сусідніх регіонів		
Ресурсне положення		
Демогеографічне положення		
Транспортно-географічне положення		
Положення відносно основних джерел забруднення довкілля		

Завдання 5. Розгляньте картосхему (Рис. 4) і порівняйте межі сучасної Полтавської області та межі колишньої Полтавської губернії. Зробіть короткі висновки з порівняння.

Завдання 6. (Індивідуально на вибір). Підготувати усні виступи або презентації на тему наукової діяльності одного з видатних діячів краєзнавчого руху на Полтавщині.

Завдання 7. На контурній карті позначити: межі Полтавської області, крайні точки області, обласний центр, підписати області, з якими межує Полтавщина, позначити межі адміністративних районів області, районні центри, міста обласного підпорядкування, інші міста та селища міського типу (сmt).

**Примітка: в залежності від того, з якої місцевості студент, аналіз питань цієї та наступних тем можна проводити на прикладі своєї області.*

Рекомендована література: [1-8], [14] [19].

Довідкові матеріали до практичної роботи № 2

Рис. 1. Контурна карта Полтавської області

Рис. 2. Полтавська область

Рис. 3. Порівняльні межі Полтавської губернії та Полтавської області

Поселенське освоєння Полтавщини

Рис. 4. Поселенське освоєння Полтавщини у XVI ст.

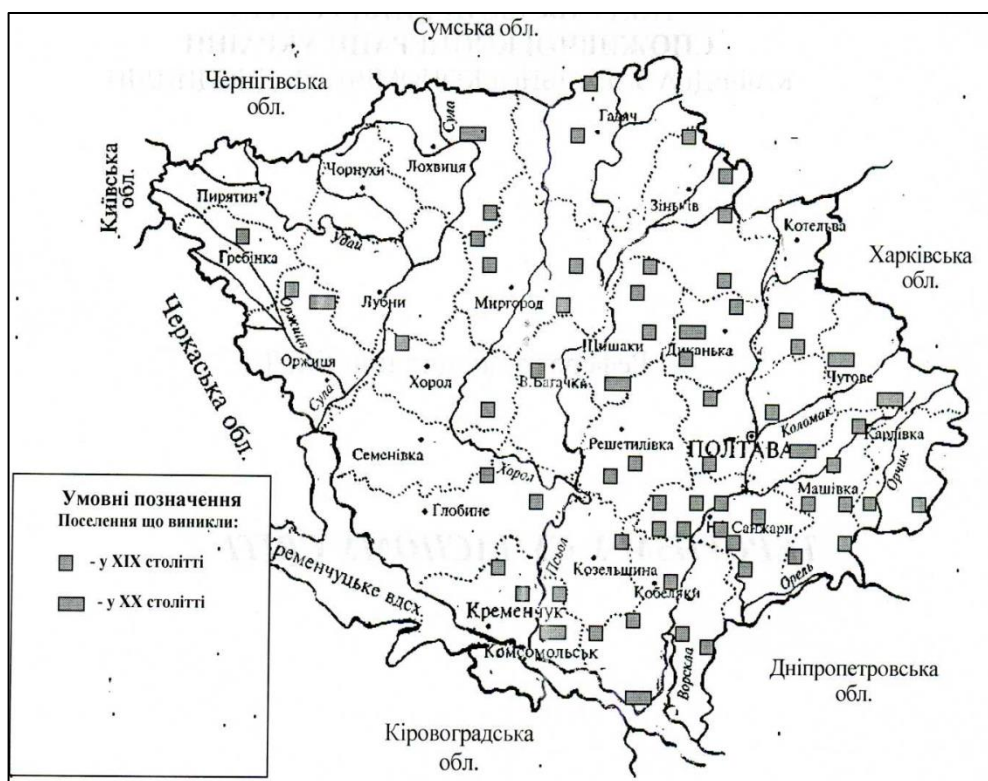
Рис. 5. Поселенське освоєння Полтавщини у XVII ст.

Рис. 6. Поселенське освоєння Полтавщини у XVIII ст.

Рис. 7. Поселенське освоєння Полтавщини у XIX-XX ст.

Практичне заняття № 3.

Тема: Рельєф, геологічна будова, корисні копалини.

Мета: Сформувати знання про тектоніку, геологічну будову та рельєф Полтавщини та методику вивчення рельєфу своєї місцевості

Обладнання: Атласи України та Полтавщини. Карто схеми роздаткових матеріалів: настінні таблиці: “Корисні копалини Полтавщини”, “Морфоструктури” і “Морфоскульптури”. Фізичні карти України та Полтавщини.

Питання для обговорення:

1. Характеристика геотектонічних структур в межах Полтавської області:
 - а) Дніпровсько-Донецька западина (ДДЗ);
 - б) Український кристалічний щит (УКЩ).
2. Характеристика основних форм рельєфу області.
 - а) морфоструктури;
 - б) морфоскульптури.
3. Характеристика корисних копалин Полтавщини.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Користуючись АПУЕР, роздатковими матеріалами і рекомендованою літературою складіть порівняльну характеристику двох великих геотектонічних структур у межах Полтавської області (УКЩ та ДДЗ) за наступним планом: Назви геотектонічних структур (усна характеристика історії їх розвитку). 2. Елементи (складові частини) цих геоструктур. 3. Час виникнення геоструктур. 4. Глибина залягання кристалічного фундаменту. 5. Вік і склад геологічних відкладів, умови їх залягання. 6. Корисні копалини. 7. Інтенсивність неотектонічних рухів. 8. Швидкість сучасних вертикальних рухів земної кори. 9. Елементи орографії, їх середні й максимальні висоти, розчленованість поверхні.

Завдання 2. На контурну карту нанести основні групи корисних копалин Полтавщини.

Завдання 3. На контурній карті позначити наступні об'єкти (номенклатура):

[Придніпровська низовина, зокрема: Полтавська підвищена рівнина, Придніпровська терасова низовина; Придніпровська височина, Деївська гора, гора Пивиха, височина 202 м на захід від Опішні, Ісачківський пагорб, с. Кам'яні Потіки (виходи архейських порід на поверхню); геологічні відслонення: с. Кунцеве, с. Сліньків Яр].

Завдання для самостійної роботи:

1. Характеристика родовищ корисних копалин на Полтавщині.
2. Перспективи видобутку корисних копалин на Полтавщині.
3. Геологічна історія Полтавщини.
4. Геологічні пам'ятки природи області.

5. Методика краєзнавчого вивчення геологічної будови та форм рельєфу рідного краю.

Рекомендована література: [1-8], [10], [12], [14], [17-18].

Практичне заняття № 4.

Тема: Клімат та внутрішні води Полтавської області.

Мета: Навчити складати характеристику клімату і вод території за комплексом карт та інших довідкових джерел.

Обладнання: АПУЕР, атласи області (або його макет), довідники з клімату та гідрології, фізичні карти України та Полтавщини, роздаткові матеріали з теми "Клімат".

Питання для обговорення:

1. Характеристика впливу чинників кліматоутворення на формування клімату Полтавської області.
2. Особливості кліматичних сезонів на території Полтавщини.
3. Несприятливі метеорологічні процеси і явища, характерні для території Полтавщини.
4. Кліматичні ресурси та агрокліматичне районування території Полтавської області.
5. Характеристика річок Полтавщини.
6. Озера і болота Полтавщини.
7. Штучні водойми: ставки і водосховища.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Завдання 1. На основі використання даних таблиці 1 побудувати у зошитах графік річного ходу середньомісячних ізотерм (для м. Полтави).

Таблиця 1

Місяць	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Середньорічна температура
Середня температура	-3,7	-3,6	+1,0	+9,4	+15,3	+18,7	+21,4	+20,1	+14,4	+8,0	+0,9	-3,0	+8,2

Завдання 2. Використовуючи рис. 8, на контурну карту нанести основні річки Полтавщини та їх притоки (Дніпро, Ворскла, Сула, Псел, Оріль, Хорол, Удай, Сліпорід, Оржиця, Многа, Перевод, Грунь-Ташань, Грунь, Ташань, Говтва, Грузська Говтва, Вільхова Говтва, Мерла, Коломак, Тагамлик, Полузиря, Орчик). Вміти показувати їх на карті.

Завдання 3. На контурну карту нанести Кременчуцьке та Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховища, а також умовними позначками основні райони поширення заплавлених озерних та болотних масивів.

Завдання для самостійної роботи:

1. Тенденції зміни клімату Полтавщини.
2. Фенологічні сезони на Полтавщині.
3. Водний баланс річок Полтавщини.
4. Проблеми водосховищ на території Полтавщини.
5. Методика метеорологічних досліджень своєї місцевості.
6. Методика гідрологічних досліджень своєї місцевості.

Довідкові матеріали до теми № 4

Рис. 8. Гідрографічна сітка Полтавської області

Рекомендована література: [1-7], [14].

Практичне заняття № 5.

Тема. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ. Ландшафти і фізико-географічне районування. Екологічний стан території.

Мета: закріпити знання про закономірності поширення ґрунтово-рослинного покриву, та виявити особливості його розміщення у межах Полтавщини; закріпити навички аналізу чинників ландшафтоутворення. Сформувати уміння характеристики фізико-географічного району; сформувати знання про причини екологічних проблем в області й можливі шляхи їх вирішення.

Обладнання: настінні карти України — ґрунтів, рослинності, тваринного світу, ґрунтів Полтавщини; гербарії, фото, зразки літератури, фізична карта, фізико-географічного районування; роздаткові дидактичні матеріали, екологічні карти України і Полтавщини

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте поширення основних типів ґрунтового покриву Полтавщини.
2. Охарактеризуйте закономірності поширення природних типів рослинності у межах Полтавської області.
3. Природні та антропогенні ландшафти Полтавщини.
4. Фізико-географічне районування Полтавської області.
5. Екологічна мережа Полтавщини. Екологічні коридори.
6. Національні природні та регіональні ландшафтні парки. Природоохоронні території загальнодержавного значення.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. У вигляді таблиці охарактеризуйте екологічні проблеми природокористування на території Полтавської області.

Завдання 2. Користуючись додатковими матеріалами, на контурну карту нанесіть найважливіші природоохоронні території в межах області (природні національні парки, регіональні ландшафтні парки).

Завдання 3. (Індивідуально за вибором). Використовуючи додаткові джерела інформації підготувати доповіді або презентації по окремих об'єктах природно-заповідного фонду Полтавщини (заказниках, регіональних ландшафтних парках, дендропарках тощо).

Завдання для самостійної роботи:

1. Проблеми збереження родючості ґрунтів Полтавщини.
2. Історія вивчення ґрунтового покриву рідного краю.
3. Історична динаміка ландшафтів області.
4. Сучасні зміни меж природних зон на території Полтавщини.

5. Сучасна мережа природоохоронних територій області.
6. Методика вивчення ґрунтового - рослинного покриву та ландшафтів рідного краю.

Рекомендована література: [1-3], [4-7],[9],[11],[13-16].

Практичне заняття № 6.
Тема: Населення. Населені пункти.

Мета: закріпити знання про населення Полтавської області, його структуру та динаміку.

Обладнання: Карта населення України, карта Полтавської області, географічний атлас Полтавської області.

Питання для обговорення:

1. Чисельність та природний приріст населення Полтавської області.
2. Міське і сільське населення Полтавської області.
3. Статеві-вікова структура населення Полтавської області.
4. Національно-релігійний склад населення області.
5. Розміщення населення у Полтавській області.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Користуючись таблицею «Вікова структура населення Полтавської області», побудувати стовбчасту діаграму розподілу населення області за різними віковими групами у 1990, 2000 та 2009 рр.

Таблиця 2

Вікова структура населення Полтавської області

Вік населення	Всього населення, %	Всього населення, %	Всього населення, %
	1990 р.	2000 р.	2009 р.
0-15 років	21,0	17,3	14,3
16-59 років	56,3	58,5	59,2
понад 60 років	22,7	24,2	26,5

Завдання 2. На контурній карті позначте основні типи міських поселень Полтавської області (багатогалузеві міста (з підтипами), значні галузеві промислові центри, транспортні центри, місцеві господарсько-організаційні

центри) (за джерелом: *Полтавська область: природа, населення, господарство. – Полтава, 1998, с. 98-100*).

Завдання для самостійної роботи:

1. Історичні аспекти динаміки чисельності населення Полтавщини.
2. Професійний склад та рівень зайнятості населення Полтавщини.
3. Демографічні проблеми області.
4. Культурно-побутові особливості населення Полтавщини.
5. Методика краєзнавчого вивчення населених пунктів (місто, село).

Рекомендована література: [1], [4-5],[9],[11],[13-14], [16;20;21].

Практичне заняття № 7.

Тема: Промисловість та сільське господарство Полтавської області.

Мета: закріпити знання про галузеву і територіальну структуру промислового та сільськогосподарського виробництва Полтавської області;

Обладнання: Карта промисловості України, карта сільського господарства України, карта Полтавської області, географічний атлас Полтавської області.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика господарського комплексу Полтавської області.
2. Галузева структура промислового виробництва Полтавської області.
3. Територіальна структура промислового виробництва Полтавської області.
4. Загальна характеристика сільського господарства Полтавської області.
5. Галузева структура сільського господарства Полтавської області.
6. Територіальна структура сільськогосподарського виробництва Полтавської області. Сільськогосподарське районування.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Завдання 1. Побудувати діаграму галузевої структури промисловості Полтавської області станом на 1995 та 2013 роки. Зробити висновки відносно її динаміки.

Таблиця 3

Галузева структура промисловості Полтавської області, 1995 р. [за: *Полтавська область: природа, населення, господарство. – Полтава, 1998, с. 123*].

Галузі промисловості	Питома вага в загальному
----------------------	--------------------------

	виробництві промислової продукції, %
Електроенергетика	1,6
Паливна промисловість	51,2
Чорна металургія	4,1
Машинобудування і металообробка	16,0
Промисловість будівельних матеріалів	1,3
Хімічна і нафтохімічна промисловість	0,4
Легка і деревообробна промисловість	0,8
Скляна і фарфоро-фаянсова промисловість	0,3
Легка промисловість	19,0
Мукомельна і комбікормова промисловість	2,3
Медична промисловість	0,6
Поліграфічна промисловість	0,1

Таблиця 4

Галузева структура промисловості Полтавської області, 2013 р. [за:
Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року. – Полтава, 2014, с. 43].

Галузі промисловості	Питома вага в загальному виробництві промислової продукції, %
Постачання електроенергії	8,5
Машинобудування	14,5
Металургійна	0,8
Добувна	25,4
Нафтопереробна	24,4
Хімічна	1,3
Харчова	22,5
Інші	2,6

Завдання 2. На контурній карті позначити основні промислові вузли, багатогалузеві та галузеві промислові центри, малі промислові центри, дрібні промислові центри [1. Полтавський великий промисловий вузол (займає $\frac{3}{4}$ Полтавського і невеликі частини Диканського, Решетилівського, Новосанжарського, Машівського і Чутівського районів. До складу вузла входять м. Полтава, смт. Диканька, смт. Машівка, с. Селещина). 2. Кременчуцький великий промисловий вузол (вузол займає майже весь Кременчуцький і невеликі частини Козельщинського, Глобинського районів Полтавської Світловодського і Онуфріївського райм. Горішні Плавні, смт. Нова Галещина, м. Світловодськ, смт. Павлиш). 3. Лубенський середній промисловий вузол (займає більшу частину Лубенського району і смт Ромодан у Миргородській районі). 4. Лохвицько-Червонозаводський невеликий промисловий вузол (м. Лохвиця і м. Червонозаводське).

Багатогалузеві і галузеві промислові центри: м. Карлівка, смт. Білики, м. Миргород, м. Хорол, м. Пирятин, м. Гадяч.

Малі промислові центри: м. Глобине, смт. Новооржицьке, смт. Комишня, смт. Градизьк, м. Решетилівка, с. Ланна.

Дрібні промислові центри: Кобеляки, Зіньків, Гребінка, Велика Багачка, Козельщина, Котельва, Нові Санжари, Оржиця, Семенівка, Чорнухи, Чутове, Шишаки, Опішня, Артемівка, а також села Халтурине, Мар'янівна, Орхівка, Лютенька, Яреські, Радивонівка, Венеславівка, Великі Кринки, Бірки, Білухівка, Сенча, Озера (за джерелом: *Полтавська область: природа, населення, господарство. – Полтава, 1998, с. 156-158*).

Завдання 3. Побудувати діаграму структури валової продукції сільськогосподарського виробництва (рослинництва і тваринництва) Полтавської області на 2012 рр. Зробити висновки.

Таблиця 5

Структура валової продукції сільського господарства Полтавської області, 2012 р. (Рослинництво) [за: *Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року. – Полтава, 2014, с. 51*].

Галузі промисловості	Питома вага в загальному виробництві промислової продукції, %
Зернові	28,90
Технічні	25,20
Картопля і овочі	15,30
Кормові	2,40
Плодово-ягідні	2,40
Інша продукція	0,20
Разом на рослинництво	74,3

Таблиця 6

Структура валової продукції сільського господарства Полтавської області, 2012 р. (Тваринництво) [за: *Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року. – Полтава, 2014, с. 51*].

Галузі промисловості	Питома вага в загальному виробництві промислової продукції, %
Молоко	14,80
Вирощування худоби і птиці	7,60
Виробництво яєць	2,30
Інша продукція	0,90
Разом на тваринництво	25,7

Завдання 4. Побудувати схему структури агропромислового комплексу Полтавської області [АПК: *Зернопереробний, цукро-буряковий, плодоовочеконсервний,*

олійнопереробний, м'ясопромисловий, молокопромисловий, птахопромисловий (за джерелом: Полтавська область: природа, населення, господарство. – Полтава, 1998, с. 176)].

Завдання 5. На контурній карті позначити сільськогосподарські райони Полтавської області та їх спеціалізацію [1. **Цукро-буряково-зерновий з м'ясо-молочним скотарством і виробництвом соняшнику:** Великобагачанський, Миргородський, Шишацький, Котелевський, Чутівський, Карлівський, Решетилівський, Хорольський, Оржицький райони. 2. **Картоплярсько-буряково-зерновий з молочно-м'ясним скотарством:** Гребінківський, Пирятинський, Чорнухинський, Лохвицький, Гадяцький, Зіньківський райони. 3. **Зерново-буряковий з м'ясо-молочним скотарством, розвинутим свинарством, вівчарством і виробництвом соняшнику:** Глобинський, Козельщинський, Новосанжарський, Кобеляцький, Машівський райони. 4. **Молочно-овочево-картоплярський з розвинутим птахівництвом:** приміський тип сільського господарства, що сформувався поблизу великих міст: Полтави (Полтавський і Диканський райони), Кременчука (Кременчуцький район) та знаходиться у стадії формування в Лубенському районі. (за джерелом: Полтавська область: природа, населення, господарство. – Полтава, 1998, с.175-176)].

Завдання для самостійної роботи:

1. Динаміка структури промислового виробництва Полтавщини.
2. Динаміка структури сільськогосподарського виробництва Полтавщини.
3. Транспортний комплекс Полтавщини.
4. Невиробнича сфера області.
5. Основні напрямки зовнішньоекономічних зав'язків області.
6. Методика вивчення промислового та сільськогосподарського підприємства.
7. Графічна наочність у вивченні промислових і сільськогосподарських підприємств.

Рекомендована література: [1], [4-5],[9],[11],[13-14], [16;20;21].

Список рекомендованої літератури

1. Полтавська область : Географічний атлас : Моя мала Батьківщина / М-во освіти і науки України, Полтавський держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – / [голова ред. кол. Л. М. Булава ; відп. ред. Т. В. Погурельська]. – К. : ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. – 20 с.
2. Методика викладання географії Полтавщини/ Л.М.Булава, О.М.Мащенко, Л.М.Кушнір та інші. – Полтава: ПДП – ПОППОП, 1994. – 138 с.
3. Булава Л.М. Географія своєї області. Полтавщина. Методичний посібник до краєзнавчого атласу. – Полтава: Оріяна, 2004. – 28 с.
4. Полтавська область : природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис / [Аліман М.В., Андрієнко В. В., Булава Л. М. та ін.]; за ред. К. О. Маца. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Полтава : Полтавський літератор, 1998. – 336 с.

5. Булава Л.М. Географія Полтавської області. – Підручник для учнів 8-9 класів. – Полтава: ПОПОПП, 1999. – 56 с.
6. Булава Л.М. Рідний край. Географія та краєзнавство. Навчальний посібник для учнів п'ятого класу. – Видання 4-те, доповнене й перероблене. - Полтава: ТОВ "АСМІ", 2002. - 96 с.
7. Булава Л. М. Рідний край. Географія та краєзнавство. - Полтава: АСМІ – 2003.
8. В.М. Джурка Г.Ф. Полтавська область. Геолого-географічний нарис: Навчальний посібник. / Заклаюжний В.М., Джурка Г.Ф.Полтава: ПДПУ, 2000. - 130 с.
9. Дудник І.М, Логвин М.М. Працересурсний потенціал Полтавщини: суспільно-географічний аспект. - Полтава: ПіБ-МНТУ, 2004. - 163 с.
10. Костриця М. Ю., Обозний В. В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: “Вища школа”, 1995. - 223 с.
11. Заходи по впровадженню системи землеробства в колгоспах і радгоспах Полтавської області. / Ред В.П. Ванцак. - Полтава, Полт. Обл. управл. Сіл. Госп-ва та ін., Вид-во «Полтава» 1982. – 143 с.
12. Костриця М. Ю. Практикум з географічного краєзнавства. – К.: Радянська школа. – 1979. – 160 с.
13. Кушнір Л.М. Географія рідного краю (економіко-географічна характеристика Полтавської області) : Посібник. - Полтава : ПДПУ, 2008. - 60 с.
14. Полтавщина: Природа. Традиції. Культура. Фотоальбом. – Полтава: Оріяна, 2007. – 104 с.
15. Регіональна екомережа Полтавщини / Під загальною редакцією О.М.Байрак. – Полтава: «Верстка», 2010. – 214 с.
16. Статистичні щорічники Полтавської області за 2009 - 2016 роки /Держкомстат України. - Полтава: Полтавське обласне управління статистики, 2010. - 2017.
17. Пангелов П.Т. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. - К.: Академвидав, 2010. - 248 с.
18. Чеховська Л.Я., Сіренко Р.Р. Основи краєзнавчо-туристичної діяльності : Навч. посіб. - Львів : Вид-й центр АНУ імені І. Франка, 2007. - 172 с.
19. Джаман М. О. Суспільно-географічні процеси на території Полтавського історико-географічного краю у період формування індустріального суспільства: Монографія / М. О. Джаман, В. В. Єрмаков, В. Г. Смирнова / Під ред. академіка АЕН України М. О. Джамана. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. – 232 с.
20. Стратегія розвитку Полтавської області на період до 2020 року. – Полтава: Полтавська обласна рада, 2014. – 131 с. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua/page/strategiya-rozvitku-poltavskoyi-oblasti-do-2020-roku-0>

21. Статистичний щорічник Полтавської області за 2015 рік. – Полтава: Головне управління статистики у Полтавській області, - 365 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http: // www.pl.ukrstat.gov.ua/main/all_page/publikacii/zved/zbirn/titul_zbirn.htm